

Blauwe bessen

De blauwe bes oftewel Amerikaanse bosbes is wereldwijd bezig met een geslaagde opmars. De bessen werden voor het eerst in cultuur gebracht in de Verenigde Staten rond 1900, daarvoor werden ze uitsluitend in het wild geplukt. De eerste aanplant in Nederland dateert al van 1923 toen de firma Vosselman in Bovensmilde al 9 ha blauwe bessen en cranberries aanplante. Van deze eerste aanplant is nog altijd een gedeelte productief.

Vervolgens werden in de jaren 50 blauwe bessen op diverse kleine percelen in Drenthe en in Noord-Limburg geplant. Echte uitbreiding van de teelt gebeurde pas in de jaren 70. Via de Limburgse veiling Grubbenvorst kwam de export naar Duitsland goed op gang. De prijzen stegen in die jaren jaarlijks terwijl het areaal ook bleef stijgen. Daarna is het alleen maar sneller gegaan met de oppervlakte blauwe bessen: in het jaar 2000 rond de 200 ha, in 2015 meer dan 700 ha. Wereldwijd stelt dat nog niet veel voor: in heel Europa ligt de oppervlakte rond de 11.000 ha, in Zuid Amerika 20.000 ha en in Noord Amerika 60.000 ha. In 2014 was de totale productie wereldwijd 563 miljoen ton, terwijl die in 1995 nog 24 miljoen ton bedroeg. De prijzen stijgen weliswaar niet meer, maar het product blijft veel gevraagd. Dit komt omdat blauwe

bessen steeds bekender worden bij een groot publiek. Ze worden over de hele wereld geteeld, ook op het zuidelijk halfrond en zijn daardoor jaarrond verkrijgbaar.

Mijn eigen ervaringen

In 1980 plantte ik 1 ha blauwe bessen op mijn bedrijf De Vrolijke Noot in Wapserveen.

Het was de eerste blauwe bessen-aanplant in Nederland op een biologisch (-dynamisch) bedrijf.

De grond was humusrijk, vochthoudend en had een pH van 4,8, iets te hoog voor blauwe bessen.

Ik plantte de rassen Bluetta, Bluecrop, Berkeley en Coville, later kwamen daar nog bij Duke, Goldtraube en Elliot. De pluktijd kon ik door deze rassenkeuze spreiden van eind juni tot half september. Om de grond wat zuurder te maken, naar een pH van 4,5, werkte ik vóór

het planten heidecompost door de bovenlaag.

Onkruid

Kennis op het gebied van biologische blauwe bessenteelt was in die tijd niet beschikbaar. Ik kon alleen putten uit ervaringen van telers op gangbare bedrijven. Bij hen kwam ik wel wat te weten over rassenkeuze en bodemomstandigheden, maar onkruidbeheersing werd vooral met chemische middelen uitgevoerd en dat was voor mij uitgesloten. Bekend was dat blauwe bessen oppervlakkig wortelen en een mechanische bodembewerking was daarom niet vanzelfsprekend.

Ik heb de eerste jaren de plantstroken bedekt met een dikke laag mulch van heidemaaisel, waar het meeste onkruid onder verstikte, alleen kweek bleek een probleem. Na enkele jaren uitvorken en uitwieden was de kweek nog steeds aanwezig dus besloot ik het gehele veld te bedekken met zwart folie, op de plantstroken verzwaard met houtsnippers. Na 1 jaar was alle kweek verdwenen, maar de in plastic verpakte grond kon ik niet meer zien en voelen. Het blad van de blauwe bessen waaide in de herfst bij stormweer van het folie af en kon dus niet meer daar komen waar het thuishoorde: in de bodem. Het lopen over de plastic paden gaf me een vreemd buitenaards gevoel. In de zomer was de hitte boven de zwarte vlakte niet om te harden. Na 2 seizoenen vond ik het welletjes: alle folie ging van het land naar de recycling en ik kreeg weer prachtig mooie grasbanen tussen de bessen. De kweek herstelde zich weer maar inmiddels waren de planten zover gegroeid dat de concurrentie meeviel. Door geregeld maaien en ook door de invloed van de blauwe bessenplanten zelf veranderde het grasbestand in soorten die thuishoren op zure heideachtige grond. Mijn advies is nu: maak de grond

vóór het planten vrij van kweek en andere wortelonkruiden en bedek de grond onder de planten met een goede mulchlaag, en houdt die de eerste 5 jaar goed onkruidvrij.

Ouderdom

Blauwe bessen groeien traag, gemiddeld 10-20 cm per jaar. Na 12 jaar kunnen ze de uiteindelijke optimale hoogte bereikt hebben van 150-180 cm hoog. Gelukkig beginnen ze ook als heel jong plantje direct te produceren. Groeien de planten eenmaal goed dan kunnen ze vele generaties productief blijven. Mijn struiken zijn nu bijna 40 jaar oud en door de jaarlijkse snoei nog steeds vitaal. In de herfst genieten we volop van hun prachtige Indian Summer-kleuren. Ze hebben zich goed geaard op onze bodem en daardoor een bepaalde eigenheid gekregen, ook in de smaak van de vruchten. In de wijnbouw zou je dat 'terroir' noemen. De enige reden om ze te vervangen zou kunnen zijn dat er tegenwoordig nieuwe rassen op de markt zijn die goede eigenschappen hebben zoals betere houdbaarheid of makkelijker te plukken.

Zelf kweken

Er gaat er niets boven vers geplukte rijpe blauwe bessen. Veel mensen kennen de weg naar ons bedrijf voor zelfpluk of een bakje blauwe bessen uit de kraam, maar nog leuker is het om elke ochtend een handje rijpe blauwe bessen van eigen planten te oogsten en direct te consumeren.

Iedere tuin in een zand- of veengebied is geschikt (te maken) voor het kweken van blauwe bessen. Op kleigrond willen ze niet gedijen, deze grond is te vast en voedselrijk en meestal ook te kalkrijk. De blauwe bes (*Vaccinium corymbosum*) is verwant aan onze inheemse bosbes (*Vaccinium myrtillus*) en de vossenbes (*Vaccinium vitis-idaea*) en ook aan de cranberry (*Vaccinium macrocarpon*). Al deze planten houden van een zure (pH tussen 3,5 en 4,5) luchtige humusrijke bodem die steeds voldoende vochtig is.

Blauwe bessen zullen in gewone, goede tuingrond niet snel aarden. Het zijn van oorsprong bosplanten, dus we moeten de tuin wat aanpassen. Voeg bij het planten van een struik minimaal 1 emmer turfmoel of bladaarde of bosgrond toe in het plantgat. Houd als plantafstand minimaal 120 cm aan. Geef de struiken na het planten een dikke laag (verteerde) houtsnippers of afgefallen blad aan hun voeten. Dat afgefallen blad mag van elke loofboom zijn, maar eiken- en berkenblad is favoriet. Dennen- of sparrennaalden zijn ook prima. De bedekking zorgt ervoor dat de wortels, die heel oppervlakkig groeien niet uitdrogen en niet te warm worden door directe zonnestraling. Een ander belangrijk punt om rekening mee te houden is dat blauwe bessen zelf geen haarwortels hebben. Ze zijn voor de opname van voedingsstoffen afhankelijk van een schimmelsoort (*Rhizoctonia*), die groeit aan

de wortels van de struik. De schimmeldraden, oftewel mycorrhiza, waaieren meters ver onder de grond uit op zoek naar verteerbare stoffen. Als de groeivoorwaarden voor die schimmel gunstig zijn, dan gedijt de blauwe bes geweldig. Zorg daarom ieder jaar weer voor aanvulling van de laag blad of houtsnippers.

Een tweede belangrijke groeivoorwaarde is beschutting tegen de wind, vooral aan de west- en noordkant, maar als het kan liefst rondom. Als de tuin erg open ligt, plant dan een flinke heg of een houtwal, vooral aan de westkant. De beschutting moet zodanig zijn dat bij een flinke herfststorm afgefallen bladeren niet of nauwelijks van hun plaats komen.

De laatste, maar belangrijkste groeivoorwaarde is water, vooral in de maanden mei, juni en juli. In deze maanden moeten de bessen bloeien, groeien en dik worden en dat kan alleen als de bovenste 30 cm van de grond steeds vochtig blijft. Dus bij lang aanhoudende droogte en tijdens hete periodes steeds flink water geven!

Vogels vinden de blauwe bes ook heerlijk, maak daarom een constructie boven de struiken waar een net overheen getrokken kan worden. Het net moet een maaswijdte hebben van maximaal 24 mm en moet ruim tot op de grond reiken.

Ziekten en plagen

Blauwe bessen zijn vergeleken met andere fruitgewassen weinig gevoelig voor ziekten. De schimmelziekte Anthracnose komt wel voor bij langdurig vochtig, broeierig weer. Deze schimmel tast vooral vruchten aan die naar overrijpheid neigen. Door regelmatig de rijpste bessen af te plukken kan schade worden voorkomen.

Rond het jaar 2000 kwam aantasting van de wintervlinder een aantal jaren veelvuldig voor, niet alleen op blauwe bessen, maar ook op appel- en kersenbomen, walnoten en vooral op eiken.

De rupsjes van de wintervlinder vreten jonge blad- en bloemknoppen vrijwel helemaal leeg waardoor de oogst gedecimeerd kan worden. Bestrijding met *Bacillus thuringiensis*, een natuurlijke vijand van

rupsen, werkt maar ten dele. Gelukkig is de massale aanwezigheid van wintervlinders plotseling gestopt, waarschijnlijk door natuurlijke omstandigheden.

Een probleemsect waar we de laatste jaren mee te maken hebben is de Suzuki-fruitvlieg, het Aziatische fruitvliegje dat met importfruit heel Europa inmiddels veroverd heeft. In tegenstelling tot de gewone Europese fruitvliegjes die alleen rottend fruit aantasten, boort de Suzuki-fruitvlieg gaatjes in fruit dat net op het punt staat geplukt te worden. Met een lange legboor legt het vrouwtje een reeks eitjes in iedere vrucht. Na een aantal dagen ontstaan larfjes die de vrucht van binnenuit opeten. Behalve blauwe bessen zijn ook kersen, frambozen, bramen en veel andere zachte vruchten zoals vlierbessen geliefd. Onze remedie tegen de fruitvlieg

is tot nu toe: op tijd plukken en alle bessen goed controleren op eventuele gaatjes. Vooral de late soorten blijken last te hebben van deze beestjes. Een paar goede strenge winters kunnen misschien de hoeveelheid fruitvliegjes intomen, maar het wachten is op uitbreiding van hun natuurlijke vijanden.

Rassen

Om gedurende lange tijd blauwe bessen te kunnen oogsten is het goed om een aantal verschillende rassen te planten die elkaar opvolgen in rijptijd. Ieder ras doet er ongeveer drie weken over van de eerste tot de laatste rijpe bes, dus er zal altijd wat overlap zijn.

De volgende soorten zijn aan te bevelen:

Duke: Rijptijd begin juli tot 3e week juli. Breedgroeïende struik, grote stevige bessen die

lang aan de struik kunnen blijven hangen. Zeer goede smaak.

Bluecrop: Rijptijd half juli tot eind juli. Sterk groeiend, nogal stijl. Grote bessen en zeer productief. De takken moeten soms gestut worden. Goede smaak.

Brigitta Blue: Rijptijd half juli tot half augustus. Sterke en opgaande groei. Groeit ook goed op voor blauwe bessen minder geschikte grond. Grote zeer goed houdbare bessen met goede smaak.

Goldtraube 71: Rijptijd begin augustus. Stevige, sterk groeiende struik, snel in productie. Matig grote bessen, goede smaak.

Elisabeth: Rijptijd eind augustus tot half september. Sterk groeiende struik, meer in de breedte dan in de hoogte. Bessen hebben een zeer goede, zoete smaak. Heeft zon nodig.

Harrie van Noort

Kwekerij De Vrolijke Noot – Wapserveen.

www.devrolijkennoot.nl

Noot van de redactie

Hierboven wordt gesproken over bestrijding met *Bacillus thuringiensis*, een natuurlijke vijand van rupsen. Dit is niet helemaal juist. Van *Bacillus thuringiensis* is een preparaat gemaakt dat bij bestrijding wordt ingezet. Een natuurlijke vijand is bijvoorbeeld een sluipwesp.

